

Søren-sanse-mig!

At arbejde med sanseintegration hos fysisk og psykisk handicappede kan øge deres livskvalitet og mindske problemskabende adfærd.

Af: Stine Grandelag; Fysioterapeut i Nordjyllands Amt og konsulent i Rejseholdet

Som fysioterapeut i Handicapsektoren i Nordjyllands amt arbejder jeg med voksne og børn med både nedsat fysisk og psykisk funktionsniveau. Jeg betjener børnehaver, dagtilbud og døgninstitutioner, og jeg kommer i den forbindelse i kontakt med mange forskellige faggrupper. En stor del af personalet har efterhånden fået en større viden om hjernens opbygning og om dens funktioner. Viden om, hvordan verden kan se ud for en person med dysfunktioner i hjernen og om, hvilke pædagogiske redskaber, der kan tages i brug. Der sker mange gode tiltag på den baggrund, og jeg nærer stor respekt for det pædagogiske arbejde, der bliver gjort.

Hvad er sanseintegration?

Som fysioterapeut er det min opgave at sætte fokus på og vurdere brugerens kropslige ressourcer. Det er de færreste psykisk handicappede, der kan puttes ind i fysioterapeutiske kasser. De fleste skemaer er oprindeligt udviklet til mennesker uden fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Jeg har i de seneste 3 år haft gode erfaringer med at tage udgangspunkt i et sanseintegrations-skema, der fungerer som supplement til fysioterapeutiske undersøgelser.

Men hvad menes der med sanseintegration?
Og hvad betyder det for et menneske at mestre det? Skemaets brugerguide har en god beskrivelse, som jeg vil gengive her:

” Centralnervesystemet er et enormt forarbejdningscenter. Informationer kommer ind som sensorisk input. Det resulterende output er en følelse, tanke eller motorisk respons. Personalet omkring brugeren ser den motoriske respons som adfærd. Dertil kommer, at personalet laver

antagelser om, hvad de ikke kan se, ved at fortolke brugerens adfærd.

For brugere med alvorlige mentale, fysiske eller sociale handicaps bliver disse fortolkninger af adfærd basis for beslutninger, som har betydningsfuld indflydelse på brugernes liv. Når vi går gennem dagliglivets opgaver, bliver vi hele tiden bombarderet med en mangfoldighed af sanseoplevelser. Nogle fanger vores opmærksomhed; andre gør ikke. Af de sanseindtryk der fanger vores opmærksomhed, er der nogle, vi responderer på, og nogle vi ignorerer. Evnen til at håndtere alle disse input afhænger af et virksomt sanseintegrativt system. Hvis vi er gode til at håndtere de input vi får, og vores respons hjælper os til at opfylde et behov, er vores respons adaptivt (tilpasningsdygtigt).

Voksne med udviklingsbetingede handicaps, som et resultat af hjerneskode, har ofte store problemer med at håndtere den myriade af sansestimuli, vi normalt lærer at tage for givet. Mens ikke-handicappede mennesker klarer tingene med lethed og gør mange ting rent rutinemæssigt, finder mange handicappede voksne selv almindelige sanseindtryk både forvirrende og skræmmende. Det kan være svært for dem at klare noget som helst med lethed (eller pr. automatik). Deres udviklingsmæssige handicaps kan også gøre det svært for dem at forstå, hvad de oplever, eller at kommunikere det på en måde, som deres plejepersonale kan forstå. Sådanne individers adfærd kan virke ret uhensigtsmæssig.

Selvom alvorlig ikke-adaptiv og selvdestruktiv adfærd er uacceptabel, kan det fra et sanseintegrativt perspektiv fortolkes som en smart kompensation for mere dybtgående problemer.”¹

---

¹ Sensory integration inventory-revised, for individuals with developmental disabilities and user guide; Judith E. Reisman and Bonnie Hanschu, PDP press (Min oversættelse).

Hvorfor sanseintegrationsskema?

At arbejde med et sanseintegrationsskema er ikke nøglen til løsning af alle problemer. Men det kan være nøglen til en forståelse af en adfærd, der ellers synes både provokerende og problematisk. Det betyder ikke, at man nødvendigvis kan fjerne adfærden fuldstændig, men man kan opnå en forståelse af den.

Det, der gør skemaet brugbart er netop, at personens kropslige adfærd bliver forklaret på en konkret og forståelig måde. Det gør det nemmere både at forstå adfærden og at gøre noget for at forbedre og afhjælpe den.

Historien om K

At det hjælper at arbejde med sanseintegration vil jeg illustrere med en beretning fra det virkelige liv. Den handler om en mand, som jeg her vælger at kalde K.

I efteråret 2004 bliver jeg kontaktet af "Gartneriet", der er et dagtilbud for voksne fysisk og psykisk udviklingshæmmede i Nordjyllands Amt. Det drejede sig om en udviklingshæmmed mand, som befandt sig i en positiv udvikling og virkede motiveret for, at der skulle ske noget nyt. Samtidig havde K forskellige alvorlige problemer, som prægede hans dagligdag, og som påvirkede ham i sociale sammenhænge. Derfor ville Gartneriet gerne udvikle indsatsen overfor ham.

Billedet af K anno 2004

K virker klodset; han støder tit ind i ting. Indenfor går han f.eks. rundt langs væggene. Når K går tur i byen, vælger han også at gå langs hækken, muren eller andet, der danner en fysisk ramme, som han kan forholde sig kropsligt til. I skoven kravler han på alle fire over selv små pinde, der ligger i skovbunden. Hvis K skal ind i en bil, sætter han først knæene på sædet og kommer derefter ind. Han har også svært ved at holde på vandet og bruger ble. K's kropsholdning er ludende, og han har en dårlig balance.

Når K skal spise sin mad, bruger han kun fingerspidserne. Og han vil helst spise mad, der har en blød konsistens. Når K sidder ned, sidder han ofte med hænderne under lårene. Han udviser tydelig ubehag, når han skal have noget helt ind i hånden; fx når han skal arbejde med brænde, tager han kun lige fat og kaster det fra sig.

K bryder sig heller ikke om berøring fra personer han ikke kender, og slet ikke en let berøring. Pædagoger, han kender godt, må gerne give ham en krammer. Men i situationer hvor ukendte mennesker kommer for tæt på, reagerer han enten aggressivt eller ved at blive indadvendt. K går til ridning, og nyder virkelig kontakten med hesten. Men selve ridturen skal foregå i et meget roligt tempo, for han bliver utryk, hvis hesten sætter farten op.

K's tale er utydelig og mumlende, og det kan være svært at forstå ham. Han omtaler ikke sig selv direkte, og han svarer aldrig direkte.

En fælles indsats for K

Min fysioterapeutiske undersøgelse tager udgangspunkt i, at sanseintegrations-spørgeskemaet bliver gennemgået i tæt samarbejde med pædagogerne omkring en person. I forhold til K fandt vi i fællesskab frem til, at han har problemer omkring sin taktile (berørings) sans, den vestibulære (ligevægts – og balance) sans og den proprioceptive (muskul- og led)sans.

Pædagogerne omkring K havde, inden den fysioterapeutiske undersøgelse, selv igangsat flere aktiviteter, der har stor betydning for K's trivsel og fortsatte udvikling. Det gælder f.eks. ridningen, turene i skoven, cykelture, boldspil, historiefortælling i pædagogens favn mm. Alt sammen aktiviteter, der har været med til at bringe K derhen, hvor han er i dag. Fordi der i aktiviteterne ikke alene er godt socialt samvær og støtte, men selve aktiviteterne går ind og støtter op om de problemfelter, som K har rent

sanssemæssigt. Pædagogerne har fra starten selv været opsøgende i forhold til, hvad der kan hjælpe K, men de har også været meget modtagelige for nye forslag.

Som konsulent tænker jeg over, hvordan jeg kan medvirke til at etablere et godt samarbejde på tværs - eller i kraft - af forskellig viden. På, hvordan vi sikrer os, at alle føler ejerskab og at et samarbejde lykkedes, så brugeren bliver vinderen.

Min rolle er overvejende rådgivende. I arbejdet omkring K instruerede jeg f.eks. pædagogerne i fysioterapeutiske træningsmåder. Dels fordi, at han ikke kendte mig godt nok til at være interaktiv kropsligt med mig, dels for at pædagogerne selv tilegner sig metoderne. Dermed har de mest muligt at gøre med i fremtiden - også uden min medvirken.

I fællesskab fandt vi frem til, hvilke fysioterapeutiske aktiviteter, der kan hjælpe K's sanseproblemer. Aktiviteter som kan være en naturlig del af hans hverdag. Nogle af de ting vi fandt frem til er:

- *Stimulering af berøringssansen:* Børste, rulle med bold, kugledyne, mad der er knasende (fx skorper), bjørneknusere
- *Stimulering af ligevægts- og balancesansen:* Stå på balancepude, gang på ujævnt underlag (fx i skoven)
- *Stimulering af muskel- og led sansen:* Pres i ledenes længderetning, når K f.eks. sidder ved bordet. Hvis han sidder med albuerne på bordet, så kan man f.eks. ligge hånden på hans skulder, og presse forsigtigt i retning af albuen.

Disse nye tiltag blev iværksat som supplement til og udvikling af den eksisterende indsats.

Billedet af K anno 2005

Indsatsen over for K har virkelig båret frugt. I dag - bare et år efter - er K's situation væsentligt forbedret.

K udvikler sit "jeg", og kan nu f.eks. spørge: "Hvad laver du?". Han stiller direkte spørgsmål og han svarer på direkte spørgsmål. Og han bruger nye ord og sætninger.

K er også begyndt at blive mere renlig. Han er meget motiveret, og siger ikke længere; "K skal have skiftet ble" men "K skal tisse". Og han er bevidst om, at han ikke har ble på.

K undersøger også både nye som gamle ting. Han er meget nysgerrig og viser i dag større mod i forhold til de øvrige brugere og personale. Han er f.eks. blevet meget søgende i forhold til den fysiske kontakt og går direkte hen for at røre.

Hvor K tidligere forsøgte at undgå at røre ting, griber han i dag efter fx bolde og sne. Han frygter heller ikke længere at blive børstet; han ELSKER DET. Han er endda begyndt at grine højt, når det kilder.

Tanker efterfølgende

K's positive udvikling er et resultat af mange faktorer, ikke kun den sansemæssige stimulering. Hans parathed har naturligvis været altafgørende. Men også pædagogernes indsats har stor betydning. Det kan være langt imellem, at jeg som fysioterapeut oplever en så stor åbenhed og velvilje overfor den fysioterapeutiske indfaldsvinkel. Personalet omkring K gik både teoretisk og praktisk ind i problematikken.

De har i dag tilrettelagt K's dagligdag efter en forståelse af hans sansemæssige problemer og af hvordan, disse kan stimuleres i en positiv retning. K's fremgang og bedre livskvalitet skyldes i høj grad det gode tværfaglige samarbejde.

Som fysioterapeut oplever jeg ofte at blive modtaget som ”eksperten”. Den der forventes at komme og løse problemerne - vipti-vupti - uden personalets medvirken. Jeg kan sjældent leve op til de forventninger. Og jeg ønsker heller ikke den rolle. Ikke kun fordi jeg ikke vil gøre mig selv uundværlig. Men fordi vi alle er ”eksperter” på hver vores område. Ved at dele og gøre brug af hinandens viden, uden angst for at miste sin fagmæssige profil, kommer vi længst og vi giver brugeren de bedste muligheder.